

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Grundnivå 2

Jag finns i klassrummet men inte i mitt läromedel

En genus- och queeranalys av tre läromedel i svenska som andraspråk på grundläggande vuxenutbildning

Författare: Tim Andersson
Handledare: Sara Nittve
Examinator: Berit Lundgren
Termin: HT 2016
Ämne/huvudområde: Svenska som andraspråk
Poäng: 15 hp

Högskolan Dalarna
791 88 Falun
Sweden
Tel 023-77 80 00

Abstrakt

Detta är ett examensarbete i ämnet Svenska som andraspråk som behandlar genus och heteronormativitet i skolämnet svenska som andraspråks läromedel. Studiens inriktning är mot den grundläggande vuxenutbildningen på Komvux. Den forskning som tidigare bedrivits i området kring genus och queer har länge fokuserat på klassrumsnära innehåll där man bland annat har undersökt talutrymme i klassrummet eller lärarens förhållningssätt till genus. Detta har bidragit till att det inte fallit så mycket ljus över de materiell eleverna faktiskt läser i skolan. I denna studie vill jag bredda genus- och queer forskningen i den grundläggande vuxenutbildningen och även koppla in de läromedel som används.

Insamlingen av empiri till studien har skett via kriteriebaserad kvalitativ sampling. För att analysera innehållet har jag använt mig av diskursanalys som jag kopplat queerteori till.

Resultatet av studien var nedslående. Det märktes tydligt att biologiska kvinnor var underrepresenterade samt att kvinnorna på ett övervägande sätt beskrevs negativt. HBTQ-identiteter är i stor utsträckning marginaliserade och i de fall de förekommer är de totalt andrafierade. Den tidigare forskning som finns i ämnet från Norge och Australien visar liknande resultat med min studie. Slutsatsen är att vi i den svenska skolan behöver samla oss och göra läromedelsanalyser med ett queerperspektiv för att faktiskt belysa detta problem. Utan ett krafttag kring dessa frågor kommer vi ha svårt att skapa en jämlik skola som våra styrdokument ställer som krav.

Nyckelord

Svenska som andraspråk, vuxenutbildningen, läromedel, queer, genus, HBTQ

Innehållsförteckning

ABSTRAKT	
NYCKELORD	
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	
1 INLEDNING.....	1
1.1 BEGREPPSDEFINITIONER	2
2 SYFTE	3
3 BAKGRUND.....	4
4.1 DEN PEDAGOGISKA FORSKNINGEN MED INRIKTNING PÅ LÄROMEDEL	4
3.1 FORSKNING KRING GENUS OCH QUEER KOPPLAT TILL SKOLAN	4
3.2 I VUXENUTBILDNINGENS LÄROPLAN	5
4 TEORETISK AVGRÄNSNING	7
4.1 MÄNNISKAN – VAD ÄR NORMEN?	8
4.2 TRE BEGREPP	9
5 METOD	11
5.1 URVAL	11
5.2 ANALYMETOD	11
5.2 UTFÖRANDET	12
5.3 MIN BAKGRUND	12
5.4 RELIABILITET OCH VALIDITET	13
5.5 FORSKNINGSETISKA TANKAR.....	13
6 RESULTAT.....	14
6.1 SEXISM	14
6.1.1 <i>Portal och explicit sexism</i>	14
6.1.2 <i>Svenska Direkt och explicit sexism</i>	14
6.1.3 <i>Grundhjulet och explicit sexism</i>	15
6.1.4 <i>Läromedlen och implicit sexism</i>	16
6.2 MARGINALISERING AV ICKE HETEROSEXUELL KÄRLEK	16
6.3 ATT BLI ANDRAFIERAD.....	17
7 DISKUSSION	19
7.1 RESULTATDISKUSSION.....	19
7.2 FORTSÄTTA TANKAR UTIFRÅN DISKUSSIONEN	21
7.3 METODDISKUSSION	22
7.4 DIDAKTISK REFLEKTION KRING RESULTATET SAMT FORTSÄTT FORSKNING	22
8. KÄLL- OCH LIT'TERATURFÖRTECKNING.....	24

1 Inledning

Med stor sannolikhet är den viktigaste boken i den moderna feministisk teoribildning *Det andra könet* (utgåvan jag läst är från 2006) skriven av Simone de Beauvoir 1949. I boken ifrågasätter de Beauvoir kvinnans roll i samhället och att kön skulle vara något man föds till. Hon menar istället att kön är något man blir. I och med denna bok tog hon upp striden om att kvinnan är det underordnade könet och genus- och jämlikhetsanalyser spred sig över världen. De genusanalyser som görs brukar visa på hur pojkar respektive flickor infogas i föreställningen om vad som är maskulint och vad som är feminint. Detta sker redan i tidig ålder och barnen förstår ofta fort vad som förväntas av dem om man tillhör det ena eller det andra biologiska könet. I och med genusanalyserna fick man upp ögonen för att egenskaper, av samhället knutna till det kvinnliga könet, är diskriminerade. I vårt samhälle brukar vi kalla detta att vi lever i ett patriarkat. Enligt Tiina Rosenberg i boken *Queerfeministisk agenda* (2002:53-55) skriver hon att man genom en lång period har sett feminint och maskulint som en dikotomi, att de endast finns A och B. Enligt Rosenberg ska femininitet och maskulinitet istället ses som ett spektrum.

Det finns mycket i skolan man kan använda sig av som verktyg för att komma åt och arbeta med värdegrundsfrågor så som genus och identitetsskapande. I den nya kursplanen för svenska som andraspråk i grundläggande vuxenutbildning kan man bland annat läsa följande:

Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts (SKOLFVS 2016:67)

Man kan även se i läroplanen för vuxenutbildningen att utbildningen bör främja:

[...] förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen ska inom vuxenutbildningen utsättas för diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling (SKOLFVS 2012:101).

En diskussion som tillhör detta sammanhang och som är viktigt att föra fram är hur lärare över ämnesgränserna kan samverka kring dessa frågor. Hur kan man arbeta med sexualitet, identitet och sexuell läggning för att göra det läroplan samt kursplan beskriver för oss.

I de fall man har utrett genus kopplat till läromedel är böckerna ofta inriktade mot barn- och ungdomsskolan. I mitt fall har jag ett annat fokus som är inriktat mot läromedlen som används i den grundläggande vuxenutbildningen. I vuxenutbildningen är uppdraget att skapa en bild av den värld vi lever i samt den värld våra elever ska ut och verka i. Vi ska skapa demokratiska samhällsmedborgare som inte ser ner på andra människor på grund av till exempel sexualitet, religion, funktionsnedsättning eller annan diskrimineringsgrundande orsak.

I detta examensarbete kommer jag att problematisera den bild som förmedlas i läromedlen som används på grundläggande vuxenutbildning. Jag fokuserar främst på den uppfattning som formuleras när det gäller normer och stereotyper som är kopplade till genus och sexualitet. Genom att analysera tre stycken läromedel som används i svenska som andraspråksundervisningen i grundläggande vuxenutbildningen med hjälp av nationell och internationellt genus och queerforskning hoppas jag kunna synliggöra bilden som förmedlas i våra läromedel. Den analys jag använder skulle också fungera att applicera på andra ämnes läromedel.

1.1 Begreppsdefinitioner

Genus enligt Yvonne Hirdman (2001:11) är ordet genus latin och betyder slag, släkte, sort och kön. Ordet används idag som en översättning av engelskans gender. Det är ett begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Begreppet används för att urskilja föreställningarna kring idéer och handlingar som formar människors sociala kön.

Biologiskt kön definieras utifrån de inre och yttre könsorgan människan har. Det har att göra med det biologiska kring könskromosomer och hormonnivåer (Hirdman 2001).

HBQT är begreppet som används för individer som inte är heterosexuella. Det står för homo-, bi-, trans- och queerp personer.

Queer är ett paraplybegrepp som kan innefatta fler olika delar. Det kan röra både sexuell läggning, könsidentitet, relationer och sexuella preferenser. Det kan också vara ett begrepp som används för att ifrågasätta rådande normer i samhället. Ordet är ett centralt begrepp inom queerteori. Ordet har ofta syftet att lyfta HBQT-personers rättigheter och kritisera och problematisera det binära genussystemet (Ambjörnsson 2006:13-31).

Cis-identitet handlar om att när en individ passar in i det biologiska könet som individen är född till. Det skulle till exempel kunna vara så att en individ är född till biologisk man och identifierar sig till det manliga könet (Richards, Bouman, Seal, Barker, Nieder och T'Sjoen 2016:95-102).

Heteronormativitet är en norm som förutsätter att heterosexuella cis-identiteter är det som är normalt. Røthing och Bang Svendsen (2009:92-103) menar att vi bygger vårt samhälle och vår grundsyn på antagandet att människor som lever i vårt samhälle är heterosexuella cis-personer. Heteronormativitet innebär att man på ett visst sätt marginaliserar (se nedan) människor som bryter mot normen (Ambjörnsson 2006:51-82).

Andrafiering är ett begrepp som har grund i feministisk teori. Numera förekommer ofta ordet i fråga om etnicitet. En av de mest tongivande för begreppet är tidigare nämnda Simone de Beauvoir som fastställde kvinnan som det andra könet i sin bok. Røthing och Bang Svendsen (2009:59-60) menar att andrafiering är när en person eller grupp som skiljer sig från normen blir marginaliserade av den privilegierade gruppen i samhället.

Marginalisering innebär att man vill tysta ner den gruppen som inte tillhör majoriteten. Ambjörnsson (2006:69-74) menar att ett sätt att göra detta på till exempel är att HBQT-personer förminsas av någon som tillhör majoriteten, till exempel heterosexuella.

Sexism har att göra med det binära genussystemet. Detta innebär bland annat att det bara finns två kön och att dessa måste separeras så de kan ställas hierarkiskt mot varandra. I denna hierarkiska ordning måste en vara överordnad den andra. Man kan förklara sexism både explicit och implicit. Det är en diskriminering av den biologiskt födda kvinnan på alla plan (Hirdman 1988).

2 Syfte

Syftet med detta arbete är att analysera några av de läromedlen som används inom undervisningen i svenska som andraspråk på grundläggande vuxenutbildning utifrån ett genus- och queerperspektiv. Utgångspunkten är att belysa hur genus representeras med fokus på skillnaden mellan biologiskt manligt respektive kvinnligt kön och i vilken utsträckning heteronormativitet ses som normen i de läromedel som med mest frekvens används i dagsläget.

2.1 Frågeställningar

1. På vilka olika sätt uttrycks och framställs genus i läromedlen inom grundläggande vuxenutbildning kopplat till sexism, marginalisering och andrafiering?
2. Hur förhåller sig läromedlen inom grundläggande vuxenutbildning till heteronormativitet, såväl explicit som implicit?

3 Bakgrund

Läromedelsanalyser har genomförts och kommer att genomföras i alla tider och särskilt inom lärutbildning. Däremot menar jag att det finns ett stort behov av att fokusera forskningen kring vuxnas utbildning och skola. Den grundläggande vuxenutbildningen behöver ett större fokus på grund av att utbildningsformen växer mycket. Många som undervisar i den grundläggande vuxenutbildningen saknar adekvat utbildning och blir därför väldigt beroende av ett läromedel som styr undervisningen.

Först kommer jag att redovisa hur läromedelsforskning sett ut tidigare för att sedan skapa en överblick över hur den pedagogiska forskningen i kombination med queerforskningen och genusforskningen har samverkat i pedagogisk forskning.

4.1 Den pedagogiska forskningen med inriktning på läromedel

Den pedagogiska forskningen och då kanske läromedelsanalyser generellt har länge fokuserat på frågan om hur man lär. De områden som främst är beforskade är läsförståelse och literacitet. Tidigare har man studerat läromedels-, lektionsplanerings- och övningsuppgifters utformning och didaktiska grund. Denna forskning har bland annat bedrivits av Hajer och Meestringa (2010), Gibbons (2009) och Westlund (2009). Westlund skriver också i sin bok *Att undervisa i läsförståelse – lässtrategier och studieteknik* om hur man kan använda läromedel på ett rent praktiskt sätt och hur läraren kan använda boken för att stödja eleverna i sin läsutveckling. Det digitala lärandet har också varit ett stort fokusområde inom den pedagogiska forskningen. Här har man fokuserat på program, appar och digitala läromedel. Det man varit intresserad av är bland annat frågan om lärandepotentialen. Bittman, Rutgerford, Brown och Unsworth (2011:161-175) har diskuterat hur de digitala verktygen påverkar ungas lärande och språkutveckling.

Under perioden 1938-1974 har staten granskat ett urval av de läromedlen som använts i den svenska skolan. Däremot är det svårt att veta om granskningen i första hand har behandlat pedagogiska frågor eller politiska. Skolverket har idag inget specifikt uppdrag att granska läromedlen, utan det är upp till skolor och lärare att själva välja ut vilka läromedel som är lämpliga (Skolverket 2015). Enligt vuxenutbildningens läroplan ska utbildning vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra och möjliggöra för eleverna att uttrycka sina åsikter. Läroplanen betonar också att undervisningen ska vara saklig och allsidig (Skolverket 2012:6). Detta bidrar till att man noggrant behöver se över de läromedel som används i verksamheten så att det som faktiskt når fram till elever inte är tydligt färgat.

3.1 Forskning kring genus och queer kopplat till skolan

Klassrummets funktion har haft en stor betydelse när man i den pedagogiska forskningen har undersökt genus och queerfrågor. Man har varit intresserad av attityder i klassrummet, hur lärares bakomliggande åsikter och värderingar påverkar samt hur elever förhåller sig till varandra utifrån de normer vi har i samhället. I *Gender bias in the classroom: Current controversies and implications for teachers* diskuterar Farwley (2005:221-227) om det finns någon skillnad mellan flickor och pojkar när det gäller inlärningsförmågan, minnet, kunskapsområden och kognition. I denna undersökningen ser Farwley till hur undervisning där man separerar utifrån biologiskt kön. I detta menar Farwley att både flickor och pojkar missgynnas av en sådan uppdelning. Det gör också att identitetsutvecklingen hos barnen går långsammare och elever med könsöverskridande identitet marginaliseras. I Frawleys (2005:221-227) lyfts viktiga aspekter fram, men dock utan större fokus på läromedlets betydelse.

När man diskuterar genusframställningen i läromedel och hur detta påverkar eleverna i olika ämnen har man kommit olika långt i forskningen. I matematik och naturvetenskapliga ämnen har Good, Woodzicka och Wingfield (2010:132-147) gjort en undersökning. Läromedlen i matematik och naturvetenskap speglar inte samhället enligt forskarnas uppfattning. Detta påverkar elevers testresultat i ämnena. De har också kommit fram till att 85 % av bilderna visar män. De gånger kvinnor visas är det som passiva och med lägre status än männen. På samma sätt visar forskare inom engelskämnet upp att kvinnor beskrivs som passiva med lägre status, medan männen framställs som dominanta och aktiva (Lee och Collings 2009:353-370). I forskningen Lee och Collins har gjort i Australien framkommer också att texten har en viktig roll i förandet av värderingar hos barnen. Texten i de australiensiska läroböckerna använder allt som oftast ett sexistiskt språk. Kvinnorna beskrivs som emotionella, värderade utifrån fysiska attribut och i sin relation till männen. Männen framställs däremot på ett annat sätt, som intellektuella och i en social kontext där utseende och relationer till kvinnor verkar irrelevant. Forskarna menar att detta påverkar elevernas syn på normer kring det biologiska könet och värderingar kring dessa. (Lee och Collins 2009). De pekar också på i sin forskning att manligt pronomen används generellt och i aktiva yrkeskategorier.

I forskning kring grundskolans funktion för identitetsskapandet kring genus och queer menar Caitlin L Ryan (2016:77-90) att eleverna ofta faller för den heterosexuella normen. De använder icke-heterosexuella ord som nedsättande skällsord. Lärarna i grundskolan ser ofta heterosexualiteten som det normala och i praktiken blir det en metod för att tysta ner den sexuella mångfalden. Mycket av den uppfostrande delen som ligger inom grundskolan sker genom kamrater och i och med detta blir det genusstereotypisering och heteronormativitet som är ordningsregler om läraren inte aktivt arbetar för ett inkluderande klimat (Ryan 2016). Forskare problematiserar det heteronormativa klassrummet och diskuterar toleransbegreppet. Røthing (2009:253-266) visar att lärares otillräckliga kunskaper i försök att skapa inkludering bidrar till skapande av heterosexualitet som norm. Røthing menar att sexualitet som avviker från den heterosexuella endast nämns i sexualundervisningen.

3.2 I vuxenutbildningens läroplan

Vuxenutbildningens uppdrag är att förmedla kunskaper och stödja eleverna så att de kan arbeta och verka i det samhället de bor i. Utbildningen vi ger ska också förmedla sådan kunskap som är grunden i samhället och utgår från de grundläggande demokratiska värdena och de mänskliga rättigheterna. I vuxenutbildningen får ingen diskrimineras utifrån de sju diskrimineringsgrunderna (Skolverket 2012:5-6).

I svenska som andraspråk på grundläggande nivå har genus och queer stor betydelse. I ämnets syfte beskrivs det att språket utvecklar människans identitet, uttryck, känslor och tankar. Genom ett rikt språk kan man förstå hur andra känner och tänker. Enligt förordningstexten ska eleverna erbjudas möjlighet att utveckla ett varierat språk som kan användas för att förstå och verka i samhället där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts (Skolverket, SKOLFS 2016:67 s. 93). I det centrala innehållet står det att eleverna ska möta teman som belyser människors livsvillkor och identitets- och livsfrågor. Det ska också läsa och skriva i olika situationer som anknyter till vardags-, studie-, samhälls- och arbetsliv (SKOLFS 2016:67 s.95). Eleverna ska också kunna skapa sig en uppfattning kring ords och begrepps betydelse när det gäller ordet. Det kan vara så att eleverna behöver hjälp att identifiera värdeladdning bakom ordet eller betydelsen av språkbruket. Ibland behövs också granskningen av de etiska och moraliska aspekterna lyftas in. Att språk och makt är tätt sammankopplat finns det många bevis på. Med hjälp av språket kan individer förminska sig själva och/eller diskriminera andra människor. På grund av detta måste man vara väldigt observant när det gäller hur tankar kring identitet, genus och kön framställs i läromedlen som man använder så man faktiskt kan följa läroplanen.

I flera andra ämnen i skolan återkommer indikationer på att genus och sexualitet bör förekomma i undervisningen. I mitt andra ämne samhällskunskap kan vi i syftestexten läsa att människors levnadsvillkor och betydelsen av jämställdhet är viktiga delar av undervisningen. Det centrala innehållet för ämnet lyfter fram diskrimineringsgrunderna (SKOLSF 2012:18 s. 68-71). I samhällskunskap bör också genus och jämställdhet lyftas fram. När det kommer till biologiämnet där sex och samlevnad är en av undervisningspunkterna står det mycket om vad eleverna ska tillgodogöra sig när det gäller kärlek och ansvar, kön och mänsklig sexualiteten (SKOLSF 2012:18 s. 7-9). I andra ämnen så som historia och religion lyfts bland annat genus och kön fram. I religion ska man fokusera på hur kön beskrivs i olika livsåskådningar och religioner. Hur ser man på jämställdhet, sexualitet och relationer? (SKOLSF 2012:18 s. 63-64). I historieundervisningen är man mer intresserad av förändringen av synen på jämställdhet och kön (SKOLSF:18 s. 40-42).

4 Teoretisk avgränsning

I detta kapitel kommer jag att gå igenom de verktyg jag använder för analysen av läromedel. Jag fokuserar på hur queerteori vuxit fram ur gay-aktivism och feministisk teori.

I Sverige fokuserar vi på genusforskning och alla universitet och högskolor erbjuder nästan någon kurs i ämnet genusvetenskap. En frontfigur i den svenska genusforskningen är Yvonne Hirdman som studerar och dokumenterar strukturella orättvisor. I sin bok *Genus – om det stabila föränderliga former* (2001) skriver hon om det binära genussystemet och heteronormativa relationer i syfte att historiskt göra en kartläggning av den strukturella sexism som i västvärlden i allmänhet, men också i Sverige, är en rådande norm som blivit det naturliga. I denna bok visar hon på att kvinnor strukturellt har marginaliserats och andrafierats med stöd av både religion och lagar. Empirin som Hirdman bygger sina studier på består av texter och specifika citat, från män, som handlar om kvinnor. Utifrån detta har hon utarbetat formler som visar på statusrelationer mellan kvinnor och män som går tillbaka till antikens Grekland.

Hirdman (2001:77-98) belyser även annan problematik som hon kallar ”Det stereotypa genuskontraktet”. Kontraktet bygger på den ojämlikheten som förklaras enligt naturlagarna ur ett manligt perspektiv. Det vill säga att kvinnan tillhör det svagare könet och därför ska styras av mannen. Kontraktet huvudsakliga innebörd är att så länge kvinnan väljer att stå under mannen så ska han ta hand om henne och se till att hon mår bra och stå för hennes försörjning rent ekonomiskt. Kontraktets problem är det att mannen har skrivit det och ser till att alla delar uppfylls, i detta omyndighetsförklaras kvinnan vilket också gör att hon inte har någon rätt att tacka nej till det. Naturligtvis är det så att mycket i laglig mening har förändrats sedan 1800-talet i det Hirdman bygger sina tankar kring. Men generellt sett hävdar Hirdman att synen på kvinnan är kvar som det svagare och omhändertagande könet (Hirdman 2001).

Queer och historien kring begreppet kan enligt Fanny Ambjörnsson delas in i tre olika paradigmer (Ambjörnsson 2006:12-31). Dessa tre paradigmer symboliserar olika delar i arbetet för icke-heterosexuellas rättigheter och har i och med det ifrågasatt den rådande normen i samhället. Det beskrivs på följande sätt. Det första paradigmet var i mitten på 1900-talet. Det var en stor diskussion i västvärlden kring om man skulle låta icke-heterosexuella män klassas som ”vanliga” män. Syftet var att försöka ifrågasätta den andrafiering av icke-heterosexuella män som rådde i samhället. Det andra paradigmet har enligt Ambjörnsson anknytning till rörelsen som utvecklades under 70-talet. Den hade en attityd som mer kan beskrivas som en kamp för rättvisa och rättigheter. Det är här rörelsen börjar ta tillbaka ordet ”gay” och vilket mest används för att beskriva den homosexuella mannen, det bidrog till att man uteslöt många andra sexuella orienteringar och andra genus i denna kamp. Gay-aktivismens sätt att marginalisera kvinnor ledde till att det tredje paradigmet växt fram, den lesbiska feminismen. Dessa former har lett fram till det som idag kallas för queer (Ambjörnsson 2006). Queerteori har härifrån utvecklats till att vara den form av teori som ifrågasätter rådande normer kring kön och sexualitet vilket i lång utsträckning liknar diskursteori, som jag alldeles strax kommer in på specifikt kopplat till frågor rörande kön och identitet.

En annan framstående teoretiker inom området är Judith Butler som i sin bok *Genus o gjort – kropp, begär och möjlig existens* diskuterar på ett väldigt övergripande och abstrakt sätt människans existens och mänskligheten. I dessa överläggningar vill hon visa på konsekvensen av att marginalisera och inte visa på existensen av andra genus än cis-binära. Enligt Butler kan negativa inställningar mot andra sexuella orienteringar bidrar till en avhumanisering av specifika individer vilket i förlängningen kan leda till våld mot dessa individer. När avhumanisering leder till våld är inte steget långt förrän våld av detta slag kan gå förbi ostraffat. Människorna som tillhör den icke cis-binära kategorin värderas då inte som ”riktiga” människor. Vi har sett flera exempel på detta genom

historiens gång då man av olika anledningar har utfört våld på andra människor på grund av etnicitet eller religion, vilket till exempel skedde under nazismen och apartheid. Den strukturella sexismen beskrivs av Hirdman (2001), men också av Butler (2004) på samma sätt. Våldspraktiker syns i fråga om heterosexuella och icke-heterosexuella. Butler (2004:27-57) menar att vi måste vara flexibla i hur vi ser på och definierar dikotomin manligt och kvinnligt. Butler menar att det inte finns "ett rätt sätt att vara på", utan det vi ser som normalt och norm endast är utvecklade utifrån den kultur och tid vi befinner oss i för tillfället. Både Butler (2004) och Ambjörnsson (2006) diskuterar vad som utifrån kontext är att vara normal och hur normerna i samhället knyts till maktpositioner. De menar också båda två att det är i det normbrytande vi hittar normen. Båda forskarna tar homosexualitet som exempel och beskriver att den genom historien har diagnostiserats som en psykisk sjukdom. Även intersexualitet har diagnosticerats som en sjukdom och i dessa fall som en fysisk missbildning.

4.1 Människan – vad är normen?

Hirdman skriver rent språkligt om ordet "människan" (2001:59-65). Det går att se ordet utifrån olika perspektiv. Det första är att man kan välja att se ordet "man" som syftar till både människa och diverse maskulina identiteter, medan "kvinna" enbart syftar till icke-man. Det andra sättet att se på det är utifrån ett naturvetenskapligt perspektiv. I detta perspektivet förmedlar man skillnaden mellan människan och djur och menar att förnuftet är det som skiljer oss åt. Här är det också underförstått att det är mannen som besitter förnuftet. Det tredje perspektivet är det religiösa. I detta ser vi att människan skapades av Gud och kvinnan efter det skapades som komplement till människan med hjälp av hans revben till nytta och nöje. Vi ser tydligt i dessa perspektiv att det är mannen vi menar när vi talar om människan. Det biologiskt kvinnliga könet är något som bara fungerar i relation till det biologiskt manliga, precis som Simone de Beauvoir presenterade i sin bok *Det andra könet*.

Heteronormativitet bygger på det binära genussystemet som ovan nämnt och beskrivits som en social och kulturell företeelse som dikteras av att heterosexuell tvåsamhet är korrekt medan allt som faller utanför denna definition av sexualitet och livsstil är felaktigt. Ambjörnsson (2006:51-82) visar på att det oftast hetat att heterosexualitet är nödvändigt för människosläktets överlevnad att det är ett felaktigt antagande. Det behövs endast att "ett visst antal kvinnor blir gravida" (Ambjörnsson 2006:53). Med detta som bakgrund förstår vi att det varken krävs heterosexualitet eller tvåsamhet för att föra människosläktet vidare. Ambjörnsson (2006:85-107) betonar också tydligt att det är begränsande även för de som lever inom heterosexualitetens ramar med normer som tvåsamhet och fortplantning.

När vi undersöker skolans värld närmare och då framförallt läromedlen är idag heterosexuellt samlag i regel synonymt med sex, vilket bidrar till uppfattningen att icke-heterosexuell kärlek inte kan räknas som riktigt sex. I Røthing och Bang Svendsen (2009:92-94) kan man se att sex och samlagnsundervisningen i grundskolan endast fokuserar på samlag utifrån den heterosexuella synvinkeln. Vidare menar de att såväl i dagligt tal som i läromedlen och undervisningen reflektionsuppgifter framställs heterosexualitet som det riktigt och icke-heterosexualitet som något som bör diskuteras eller rentav förhandlas. För att beskriva hur det kan se ut i ett läromedel om sex och samlag tar forskarna med en fråga "Hur tror du att det är att vara homosexuell?" (Røthing och Bang Svendsen 2009:95). Det betyder implicit att eleverna som förväntas svara på frågan inte är homosexuella. Eleverna måste helt enkelt, enligt läromedlet, försöka att tänka sig in i "de andras" situation.

Heteronormativitet är ett begrepp i samhället som är nära kopplat till fenomenet homofobi och homonegativism. Forskarna menar att dessa begrepp använts på ett sätt som vilseleder elever, men också människor i samhället. Forskarna Røthing och Bang Svendsen (2009:204-205) konstaterar i

sin diskussion kring begreppet i sin bok att medier ofta använder sig av uttrycket homofobi när det har begåtts hatbrott mot homosexuella. Det är fel sätt att använda begreppet enligt dem eftersom det i sådana fall skulle vara rädsla för de homosexuella och i sådana fall är förövarna offret. I klassrummet är det enligt forskarna oftast pojkar som med homonegativa utrop och uttryck förstärker den negativa bilden av HBTQ-personer. Det ger utlopp för en rädsla inför icke heterosexuella orienteringar. I förlängningen innebär det att den grundsynen som egentligen utgår ifrån att det är synd om den mobbade istället transformeras till att det är den mobbades problem att hen mår dåligt. Enligt Røthing och Bang Svendsen bör man mer korrekt definiera dessa två fenomen genom att uppmärksamma homofobi som rädsla för en egen homosexuell identitet, riktad inåt i individen, medan homonegativism är de aggressiva attityderna till homosexualitet och homosexuella individer som riktigas utåt.

Jag menar att denna bakgrund tydliggör vikten av denna typ av queer- och genusanalys av läromedel. För att återknyta till vuxenutbildningen och ämnet svenska som andraspråks kursplan (SKOLFS 2016:67 s.95), så kan vi förstå hur elever kan påverkas av att bli utsatta för ett normativt förhållningssätt. I internationella granskningar i både norden och andra delar av världen av läromedlen där man utgått från feministisk teori och queerteori påvisas det att androcentriska och heteronormativa språkpraktiker och framställningar är vanliga. Våra styrdokument i skolan utgår ifrån att våra elever antingen är ”hon eller han” vilket är ytterligare ett bevis på att vi behöver granska våra styrdokument och läromedlen.

4.2 Tre begrepp

Sexism, marginalisering och andrafiering är begrepp som kommer att användas i analysen av läromedlen. Dessa är tätt kopplade till det binära genussystemet, tanken om att det bara finns två genus. Detta system vilar på dikotomin som Hirdman beskriver i sin bok. Systemet bygger på att det är ett isärhållande mellan könen och det bygger på att det finns en hierarki. Isärhållandets princip har att göra med att det finns två genus som är normen och dessa ska polariseras och bilda varandras motsatser, det som kallas feminint och maskulint. Detta har genom historien tagit sig geografisk och fysisk form genom att män och kvinnor tilldelas olika typer av arenor och domäner i samhället att agera på. Där har hierarkiskt de maskulina arenorna fått ett större utrymme och tillskrivits mer makt än de feminina som har underordnats och mer förväntats att lyda. I dagligt tal kallas denna hierarkiska princip för patriarkatet (Hirdman 1988:49-63).

Icke binära genusidentiteter har alltid funnits i olika civilisationer. I Richards et al. (2016) har exempel på detta från indianstammar där det talades om identiteter med två själar. Dessa var androgyna och deras namn syftade på att själen var både manlig och kvinnlig vilket gjorde att den inte tillhörde något specifikt genus. I västvärlden idag har vi icke-binära genusidentiteter. Exempel på dessa är bland annat, androgyn, blandat genus, mellangenus, utan genus, icke binär identitet och genusneutral. Vi har också, precis som i andra länder så som Finland och England ett könsneutralt pronomen. Det är viktigt att vi benämner en person på ett sätt som hen själv har valt för att undvika förutfattade meningar och etiketter (Richards, Bouman, Seal, Barker, Nieder & T’Sjoen 2016:95-102).

Vi har fyra beståndsdelar när vi talar kön i Sverige. Dessa är mentalt, biologiskt, socialt och juridiskt kön och Richards et al. (2016:95-102) diskuterar dessa i fråga om kategoriserbarhet. Det som är intressant är vem som har rätt att faktiskt kategorisera människor i vårt samhälle och bestämma vilken identitet de ska ha i olika könskoncept. I vår värld ligger det biologiska könet till grunden för mycket av den kategoriseringen som sker. Författarna menar att det binära genussystemet i längden inte kommer att hålla eftersom en relativ stor del kategoriserar sig utanför detta system. Det sociala könet är kopplat till det biologiska könet samt de förutfattade tankar och normer människor i olika samhällen har kopplat till detta. Dessutom diskuteras det hur det juridiska könet

har blivit en het debatt i flera länder och nu också kommit upp för granskning. Några nationer har idag tagit upp ett tredje juridiskt kön för diskussion i sina motsvarigheter till riksdag och valt att acceptera ett tredje juridiskt kön som står utanför det binära genussystemet. I Sverige har socialdemokraterna bland annat lämnat in en motion om ett tredje juridiskt kön i Sverige (Riksdagen.se). De menar att det finns så mycket forskningsresultat i världen nu som stödjer ett tredje juridiskt kön, bland annat Richards et al. (2016) forskningsresultat. Detta gör att verksamheter så som medicinsk och juridisk bör ställas utanför det binära genussystemet och istället vara genusneutrala. Många forskare och politiker menar att detta också skulle kunna vara applicerbara idéer inom skolan och läromedelsproduktionen.

5 Metod

Detta kapitlets syfte är till för att belysa metoderna som använts för att samla in och analysera data. I denna del kommer också studiens reliabilitet och validitet diskuteras samt delar kring etiska ställningstaganden och hur min bakgrund kan påverka uppsatsskrivandet.

5.1 Urval

Detta arbete har en queerteoretisk ansats. Arbetet grundar sig i empiri och använder sig av en kvalitativ forskningsinriktning. Urvalet har gjorts utifrån ett par kriterier som ringar in studiens frågeställningar och syfte. De kriterier som valts är:

1. Att läromedlen ska vara skrivna inom de senaste 10 åren.
2. Att läromedlen ska användas på någon av de vuxenutbildningar som finns inom det förutbestämda upptagningsområdet, västra Skaraborg.

Omfånget av de böcker som har valts ut baseras på den tidsmarginal som ett arbete av denna bemärkelse har. Därför har jag valt att begränsa mig till tre läromedel. Studiens utgångspunkt är en kvalitativ analys och det bör därför poängteras att den skiljer sig från om jag gjort ett kvantitativt urval. Mitt kvalitativa urval syftar till att beskriva ett fenomen så pass nyanserat och utförligt att beskrivningen i sig ska kunna appliceras på flera olika situationer. Min studie som är en queeranalys av läromedlen i svenska som andraspråk bör kunna reproduceras på andra skolämnens litteratur så som svenska, historia eller biologiämnet.

De böcker som analyseras i arbetet är de tre läromedlen Portal, Grundhjulet och Svenska Direkt. Svenska Direkt är en läromedelsserie men en bok för varje årskurs i högstadiets åldrar. Jag har valt att fokusera på Svenska Direkt 9 som är den boken vi ska använda i delkurs fyra i svenska som andraspråk på grundläggande vuxenutbildning. Till Svenska Direkt 9 finns också en övningsbok som jag inte kommer att ha med i min undersökning. Portal har en grundbok som jag har valt att fokusera på. Till boken finns också två fördjupningsböcker och en elevwebb vilken jag inte kommer att undersöka. Grundhjulet är den nyaste boken jag har med i min undersökning och är en av de enda böckerna som är skriven till grundläggande vuxenutbildning i svenska som andraspråk. Till boken finns en övningsbok i grammatik som jag inte kommer ha med i min undersökning.

Min studie baserar sig på en kvalitativ analys. De betyder att syftet är att beskriva fenomenet så precist att det blir möjligt att jämföra min studie med annan liknande forskning och på så sätt blir den kvantifierbar. I kontrast till detta syftar den kvalitativa analysen på att kunna beskriva ett fenomen så pass nyanserat och utförligt att beskrivningen i sig ska kunna appliceras på flera olika situationer. Min studie skulle därför kunna jämföras med andra queeranalyser av läromedel i andra ämnen (Bryne 2001:494-498).

5.2 Analysmetod

I denna studie har diskursbegreppet en central betydelse. Enligt Börjesson (2003:15-24) är diskurs sammanhanget för en diskussion. Det är när tid, plats och person som samtalar om ett specifikt ämne är avgörande för vad, och hur något sägs. Enligt honom är diskursen och kontexten avgörande för vad som framställs av sanningen. Det finns många andra forskare som också diskuterar begreppet och Bolander och Fejes (2015:90-114) diskuterar det mer på ett övergripande plan i *Handbok i kvalitativ analys*. Det menar att tal och text framställs på ett visst sätt utifrån vissa påståenden som sanning, detta leder till att vissa påståenden och sanningsanspråk utesluts genom diskursiva praktiker.

När man skriver om diskursteori är det svårt att inte nämna Michael Foucault (1966). Många som har arbetat med diskursteori hänvisar till honom och bygger vidare på hans teorier. Även den teori jag kommer att använda mig av, queerteori tar sin utgångspunkt i sanningsanspråk och normkritik. Foucault menar att vi människor behöver och kan sortera i världen i begränsade koncept, detta för att underlätta för oss själva, men också för att skapa avgränsningar. Han tar exempel som litteratur och medicin och menar att dessa koncept kan skapas och omförhandlas med språket via diskurser. Poängen är att allt i världen har ett samband och att vi människor samexisterar med allt vi har omkring oss. Eftersom vi människor har en inneboende vilja att passa ihop och tillhöra något så fungerar denna samexistens. Enligt Foucault är språket det maktmedel människan har för att definiera våra föreställningar av omvärlden och reproducera våra tolkningar av densamma för att kunna höra ihop och behålla vår identitet (Foucault 1966).

Diskurser beskrivs som ett sätt att tolka, prata om och förstå vår omvärld. Detta för att sedan kunna reproducera via vår egen tolkning. I forskning gjord av Winther Jørgensen och Phillips (2000) utgår de från Foucaults teorier om diskurs men förtydligar och hämtar teoriens satsen från socialkonstruktivistisk teori. I diskursanalysen ser man på människan och hur människan förhåller sig till kunskap i den kontexten den befinner sig i. De är alltså inte bara intresserade av vad som faktiskt sägs, utan också vad som utelämnas. Bolander och Fejes (2015:90-114) beskriver också diskursanalysen som en metod där man använder språk som metod för att undersöka hur inkluderande eller exkluderande kontexten är.

5.2 Utförandet

I denna studie fokuserar jag på diskurser kring heteronormativitet och genus i de analyserade läromedlen. I studiens analys används också grundad teori som metod, detta för att kunna koda och kategorisera begrepp som hittas i empirin och som sedan kan knytas till queerteori. I analysen av läromedlen har jag utgått ifrån tre begreppskategorier, dessa är marginalisering, andrafiering och sexism. Dessa menar jag är relevanta utifrån feministisk teori och queerteori. Utifrån kategorierna har jag analyserat art och grad av explicit och implicit diskriminering (Thornberg & Frykedal 2015:44-70).

I läromedelsanalysen har jag valt att utgå från ovanstående kategorier för att de alla är relevanta i feministisk och queerteori. Delarna som identifierats i empirin har kunnat sorteras in under någon av kategorierna. Vissa fynd skulle däremot ha passat under flera kategorier. Tack vare de olika kategorierna har analys varit möjlig för att utröna både explicit och implicit diskriminering. Intresset har bland annat kunnat falla på marginaliseringen av HBTQ-personer. Diskurserna kring genus och icke-heterosexuella personer som grupp har kodats med hjälp av de som kallas grundad teori och ett diskursanalytiskt angreppssätt på empirin.

5.3 Min bakgrund

För att vara tydlig och inte på något sätt vilseleda läsaren av uppsatsen är det viktigt att jag är tydlig med vem jag (studenten) är i denna studien. Jag har valt att presentera denna del för att studien ska vara öppen och transparent. I dag arbetar jag som lärare på vuxenutbildningen i framförallt svenska som andraspråk och samhällskunskap på grund och gymnasial nivå. I min lärarutbildning till lärare i grundskolans senare år och gymnasiet ingick också ämnet svenska.

Jag definierar mig själv till HBTQ och vill vara helt öppen med detta för den som läser studien. I mina tidigare uppsatser har jag (Tim Andersson) också fokuserat på frågor kring genus och skola och man kan läsa dem efter en sökning på nätet, uppsatserna heter *Alla är individer... men ändå bundna till ett kön* (2012) samt *Kille och kär* (2013). Jag tror att detta leder till en god kännedom i ämnet men vill också medvetandegöra läsaren att det alltid finns risk för bias i kvalitativa studier som ligger studenten när om hjärtat. Det är speciellt så i frågor som behandlar och berör sociala

orättvisor. Jag försöker genom arbetet att inte låta mina ställningstaganden som student lysa igenom. Thonberg och Fejes (2015:261-263) har med ett antal fallgropar man bör undvika inom den kvalitativa analysen. Det jag har gjort för att i så stor utsträckning som möjligt undvika bias är att använda mig av objektiva ordval och förhålla mig så neutral till det som kommer ut ur analyserna som möjligt.

5.4 Reliabilitet och validitet

Validitet och reliabilitet är två begrepp man använder inom forskning. Validitet innebär generellt att man mäter det man har utgett i studien att man vill mäta. När det gäller studier med kvalitativ inriktning som denna är validitet att man beskriver det man har samlat in på ett tydligt och systematiskt sätt för att det ska ge ett transparant intryck (Bryman 2008:35). Jag har sett till validiteten genom att tydligt avgränsa mina frågeställningar och skapa tydliga begreppskategorier vilket jag har analyserat mina resultat utifrån. Relevant information har lyfts in och orelevant information för studien har lyfts bort.

Reliabilitet i kvalitativa studier som denna är att analysen är korrekt utförd (Bryman 2008:351). Jag har i studien sett till att den blivit reliabel genom att tydligt avgränsa den till vissa begreppskategorier utifrån den feministiska teorin samt queerteorin. I studien har jag också använt både kvalitativ och kvantitativ analys vilket är noggrant beskrivet.

5.5 Forskningsetiska tankar

Vetenskapsrådet (2002) har sammanfattat fyra huvudkrav man bör ta ställning till när man skriver ett arbete som detta. Eftersom jag i denna studie inte har med individer så finns det inget behov angående individskydds krav. Min studie bygger på texter. Min strävan är att inte att kritisera författarna av läromedlen utan att analysera läromedlens innehåll.

6 Resultat

I kapitlet presenterar jag de delar jag har hittat i empirin utifrån det queerdidaktiska perspektivet. Underrubrikerna är strukturerade utifrån de kategorier jag har, dessa är *sexism*, *marginalisering* och *andrafiering*. Svenska som andraspråk är ett ämne som innehåller många delar. Det ska vara en kombination av litteratur, svenska språket och svenska språkets bakgrund och kultur (SKOLFS 2012:101). Med utgångspunkt i detta fokuserar studien på ordval generellt i läromedlen. Jag intresserar mig för representation och fördelning mer riktat mot bilder och exempeltexter, men det kan också vara autentiska texter samt författarporträtt.

6.1 Sexism

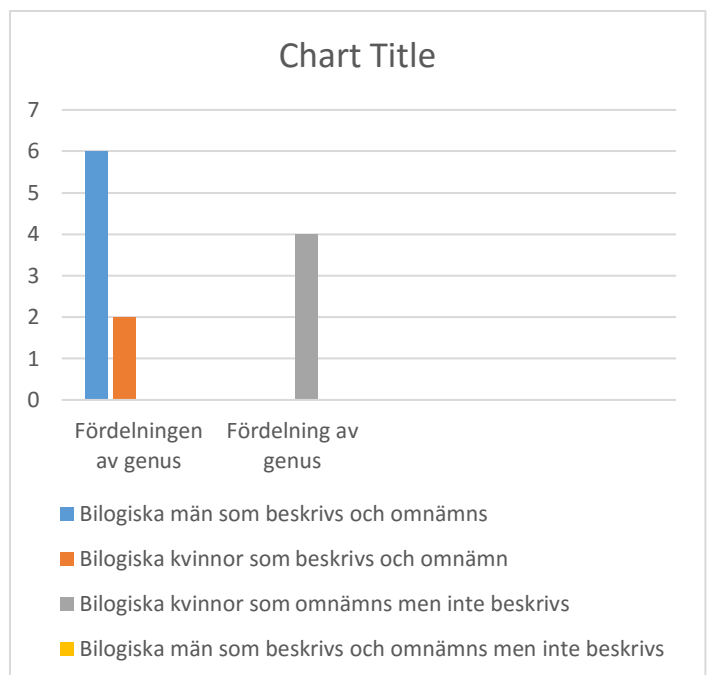
Under detta området kommer jag undersöka kategorin både från ett explicit perspektiv, men även ett implicit sådant. Explicit sexism är den som man ser tydligt och på prant i läromedlen. Vi ser bland annat olika grader av nedvärderingar av kvinnligt genus samt att man höjer det manliga genuset. På ett implicit sätt gör läromedlen desamma. Genom att man sätter mannen i centrum med hjälp av ordval och språkbruk. För att göra detta kan läromedlen utgå ifrån att mannen är det normala.

Om vi börjar med att undersöka hur den explicita sexismen uttrycker sig i läromedlen vill jag börja med att se till hur genus presenteras, alltså det biologiskt manliga och kvinnliga könet. I det läromedel som finns med i studien är genus alltid binärt, det finns alltså enbart biologiska män och kvinnor. Under denna rubrik kommer jag gå igenom hur de tre läromedlen framställer de porträtt av författare som presenteras.

6.1.1 Portal och explicit sexism

Portal är en bok som är indelad i sju olika kapitel. I boken tar den upp sju olika uppslag från litteraturhistorien (Bohlin, Brunosson, Greczanik, Johansson 2011:164-177). På fyra av dessa sju nedslag finns det med kvinnliga författare. Deras verk däremot, eller kvinnorna själva presenteras bara i två av fallen, i övrigt är det bara presenterade i en lista över författare.

I diagrammet här till höger ser man tydligt skillnaden. Det finns inga biologiska manliga författare som bara nämns, alla dessa beskrivs också på något sätt. När den första kvinnliga författaren nämns i *Portal* är författarna noga med att betona ”äntligen en kvinnlig författare” (Bohlin, Brunosson, Greczanik, Johansson 2011:173).

6.1.2 Svenska Direkt och explicit sexism

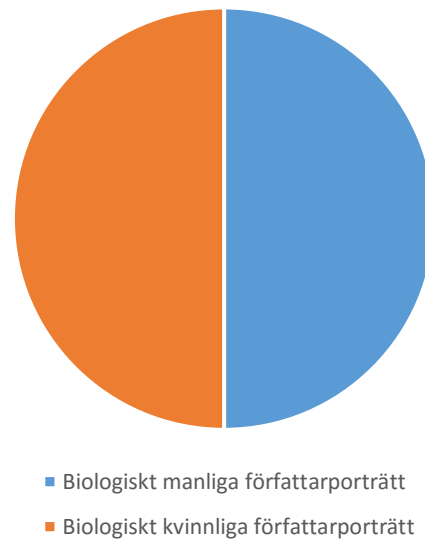
I detta läromedel är representationen av genus relativt jämnt. Detta ser man i diagram 2. I boken finns det 37 presentationer av författare. Överlag är det märkbart att de fokuserar på att ge en rättvisande bild av mänskligheten och försöker spegla samhället vi lever i. I ett författarporträtt fokuserar det lite extra på de genusbaserade orättvisorna som funnits genom historien och som naturligtvis också återspeglas i litteraturhistorien. I delen som handlar om Victoria Benedictssons

berättas det extra mycket om kvinnors villkor kring att vara författare (Peña, Eriksson, Guvå 2012:128-209). Dessutom finns det i boken en del där man pratar om språksociologi. Här analyseras det som i vardagligt tal kallas för sexolekt, de normer vi knyter till manligt och kvinnligt språk. Dessa normer som vissa tar för biologiska uttryck berättar författarna om sociala konstruktioner som har skapats via samhället.

6.1.3 Grundhjulet och explicit sexism

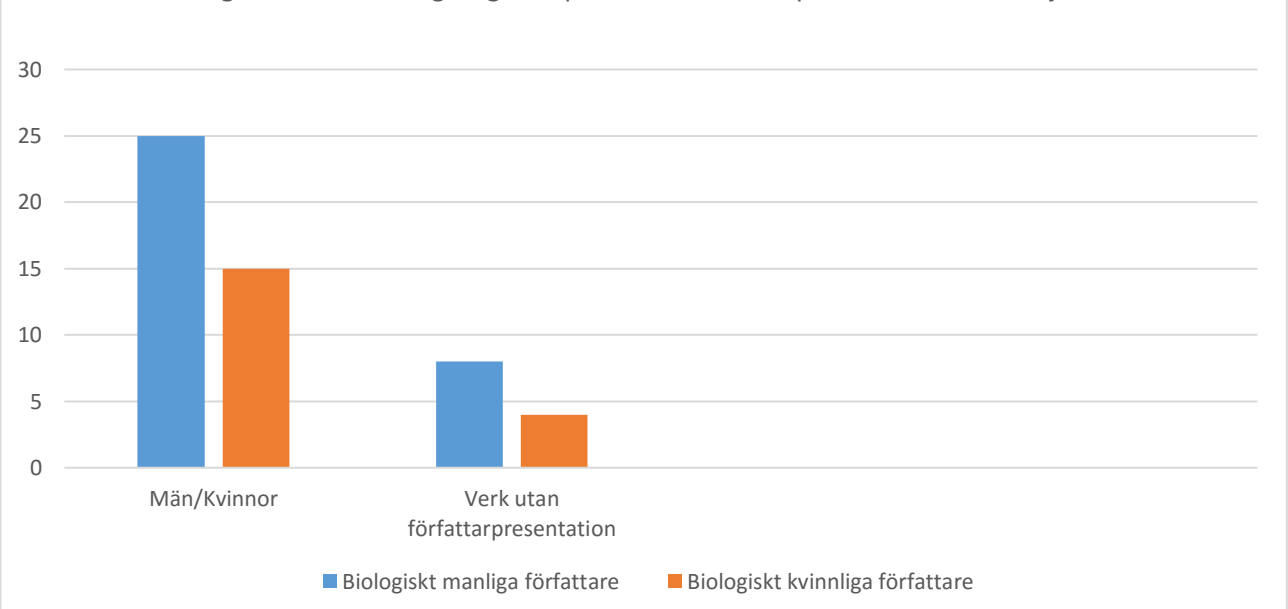
I *Grundhjulet* märks det precis som i *Portal* skillnad mellan hur många biologiskt manliga respektive kvinnliga författare som presenteras. Detta går att se i diagram 3.

Diagram 2. Fördelning av genus på författarna som presenteras i *Svenska direkt*

I *Grundhjulet* (Asker 2016) presenteras inte litteratur inom en speciell del av boken utan är integrerat i det olika kapitlen. Boken är genrepedagogiskt upplagd vilket gör att man har plockat författare från olika genre och kanske inte framförallt från olika litteraturvetenskapliga epoker. Oftast inleds en del i boken av ett verk av något slag vilket sedan följs upp av en presentation av författaren. I *Grundhjulet* är det med verk av 40 författare, av dessa är 25 biologiska män och 15 är kvinnor. Några författare har med fler än 1 verk, detta är till exempel Karin Boye, Astrid Lindgren, Per Nilsson och Evert Taube. Ibland förekommer också ett verk från författare utan att det ingår en presentation av personen. Detta inträffar 4 gånger för kvinnor och 8 gånger för män.

Diagram 3. Fördelning av genus på författarna som presenteras i *Grundhjulet*

6.1.4 Läromedlen och implicit sexism

I det tre läromedlen som analyserats syns tydligt att genus fördelas på olika sätt. De manliga författarna får ett mycket större utrymme i två av de tre läromedlen.

Om vi istället ska undersöka hur den implicita sexismen visar sig får vi se till de underliggande strukturerna. Det vi kan se är att samtliga läromedlen är androcentiska.¹ Genus framställs på ett stereotypt sätt. I böckerna använder man sig aldrig av pronomenet *hen* utan använder sig antingen av generiskt *han* eller skriver *han/hon*. Om vi undersöker textnivån i respektive läromedel så presenterar man i *Portal* genus i en blandad ordning men med övervägande manliga företrädare (Bohlin, Brunosson, Greczanik, Johansson 2011). Vi ser också prov på att kvinnliga och manliga författare beskrivs på olika sätt. Mannen beskrivs som en mästare inom sitt ämne och kvinnan som någon som kan producera fina noveller (Bohlin, Brunosson, Greczanik, Johansson 2011:140). I *Grundhjulet* försöker man inte skilja mellan genus utan man fokuserar i författarpresentationerna på vad de producerat och vilka priser de fått för sina publikationer. De som skiljer de manliga och kvinnliga något är att männen ofta beskrivs med sina karriärer och utbildningar medan kvinnorna oftast presenteras som personer. I *Svenska Direkt* har man en tydlig vilja och det finns ett medvetet val där man fokuserar på litteraturhistoriens ojämlika framställning. Författarna har på flera ställen i boken lagt in partier där de belyser genusmaktordningen i både språkbruket och litteraturen. Detta kan man bland annat se prov på i Victoria Benedictssons författarporträtt.

6.2 Marginalisering av icke heterosexuell kärlek

Om vi ska se till hur läromedlen förmedlar att man kan ha en annan sexuell orientering än den heterosexuella ser vi att de näst intill intet förklaras. I *Portal* och *Grundhjulet* finns ingen form av icke heteronormativ kärlek. I *Grundhjulet* har de till och med ett kapitel där de talar om identitetsskapande och att hitta sig själv, ändå finns det inget om icke heterosexuella identiteter som många brottas med i vår tids Sverige. Utav de tre läromedlen som ingår i studien är det endast i *Svenska Direkt* som icke heterosexuell kärlek implicit uppvisas. Detta är då väldigt implicit och främst genom en bild på kvinnor. Dessa kvinnor kan antas ha någon form av kärleksrelation till varandra (Peña, Eriksson, Guvå 2012: 40). I *Svenska Direkt* lyfter man också fram Karin Boye som en homosexuell person där hennes partner presenteras vid namn (Peña, Eriksson, Guvå 2012: 170-171). I *Grundhjulet* finns också Karin Boyes dikter och en kort författarpresentation med. Här nämns det dock inget om att hon skulle vara homosexuell (Asker 2016:300). I dessa tre läromedlen finns det alltså en bild, samt att de tar med Karin Boye i båda sina böcker. Dessa två saker är de enda som visar på att icke heteronormativ kärlek existerar. Marginaliseringen av HBTQ-personer och intersexpersoner är fullständig i *Portal*, medan de näst intill stämmer för *Grundhjulet* och *Svenska Direkt* också.

Om vi däremot undersöker hur ofta heteronormativa relationer och tankesätt uppvisas ser vi det på över 150 sidor. Oftast är det så att heterosexualitet och framförallt kvinnans behov av en man vid sin sida lyfts fram. Detta finns det ett exempel på i *Portal* och i deras tolkning av *Rödluvan*. I denna delen ska eleverna lära sig göra texttolkningar. I ett av exemplen är själva poängen att kvinnan ska få mens för att kunna träffa en man som kan hjälpa henne genom livet (Bohlin, Brunosson, Greczanik, Johansson 2011:113).

En ung flicka går ut i världen. Hon möter några företeelser som hon inte stött på förut och som hör till vuxenlivet: en man (vargen) och insikten om att livet en gång ska ta slut (hon bli uppäten). En hel del blod förekommer och även det har med livet som vuxen att göra (alla kvinnor ska få mens). Författaren vill förbereda den unga kvinnliga läsaren på vad som kommer, och få henne

---

¹ Androcentriskt betyder att man, medvetet eller inte, har ett system där mannen eller den maskulina synvinkeln läggs i centrum. Det vill säga i centrum för den kulturella och historiska synen på världen.

att inse att hon behöver jägaren – som är en symbol för den man hon så småningom ska gifta sig med (Bohlin, Brunosson, Greczanik, Johansson 2011:113).

Val av sagor och texttolkning ligger helt på författarna som skriver boken, och detta var deras val. Överlag i litteratur är det naturligtvis så att heteronormativ kärlek har varit mest representerat och att detta kan motivera varför författarna gjort som man gjort. Däremot bör man kanske fundera på om man faktiskt ska marginalisera bort en grupp helt på detta sätt som görs i dessa läromedel.

6.3 Att bli andrafierad

I den ovanstående delen av studien kunde vi konstatera att HBTQ-personer är näst intill helt marginaliserade i läromedlen. I författarporträtten nämns det en gång att Karin Boye är homosexuell och i samband med detta förklaras det som något man kunde vara under 1900-talet och att det ofta var svårt att leva som homosexuell under denna tid. I denna enda del där det explicit talas om homosexualitet beskrivs det också som en annan grupp människor, dessa tillhör alltså inte kollektivet med *vi* eller *oss* utan benämns som *de/dem*. Detta medför att heterosexuella elever tillhör kollektivet, *vi*, medan HBTQ-personer beskrivs att tillhöra *dem*.

Om vi byter inriktning av textanalysen och istället närmar oss delar som handlar om andra normbrytande genuskonventioner så hittar vi fler spännande delar i böckerna. De flesta individer som påträffas i läromedlen är cis-personer och tillhör de genus de av samhället tros tillhöra. Den bilden som visar två kvinnor som på olika sätt håller om och tittar på varandra kan tolkas som en kärleksrelation. Likväl handlar texten som följer om att de är bästa vänner. Denna bild uttrycker inte explicit att de har tycke för varandra utan här skapas istället en möjlighet för eleverna att tolka bilden som de själva vill. Detta bidrar, om möjligt väldigt kort, till att den som identifierar sig som HBTQ får känna sig inkluderad. Samtidigt får elever som identifierar sig till HBTQ välja huruvida de tolkar bilden som icke heteronormativ och att de därmed kan identifiera sig med den. Eller om de helt enkelt väljer att se det som ett tecken på platonisk vänskap och därmed exkluderas till *dem*.

I *Grundbjulet* (2016:244-259) gör man ett försök till att tala om ”vi och dem” men närmar sig aldrig de heta frågorna. De har ett antal rubriker som handlar om personlighetsdrag och fördomar samt könsstereotyper och skolresultat. Däremot tas det för givet att män och kvinnor är de enda kön som finns och man resonerar aldrig kring ”vi och dem” i till exempel ett HBTQ-perspektiv. De har däremot med ett avsnitt där de skrivs om att vara invandrare och ett där det skrivs om att vara funktionsnedsatt. I dessa avsnitt känner sig personen i inslaget som *dem* vilket också skapar ett *vi* och *dem*.

Om vi istället undersöker den implicita andrafieringen lite närmare så ser vi exempel på det ett flertal gånger i läromedlen. Det som skrivs fram är det som anses vara normalt och självklart. I detta kan vi hitta heteronormativiteten i sin mest dolda form. Vi tar för givet att människan av sin natur är heterosexuell. Som nämnt flera gånger ovan så ser vi att 150 av sidorna i de analyserade läromedlen uttrycker ett heterosexuellt perspektiv. Cis-personligheter framskrivs hela tiden som det normala och kanske till och med som det enda tänkbara. Exempel på detta har vi i *Svenska Direkt* (Peña, Eriksson, Guvå 2012:286) där författarna förklarar hur man bygger upp en text i kronologisk struktur. Helt kontextobundet har författarna valt att använda sig av en bild som visar en familj. I bilden ser man tydligt att en familj består av en man och en kvinna som tycker om varandra. I exemplet ser man sedan att de tänker på ett barn, och får ett vilket gör dem till en familj. Egentligen är det inget konstigt med denna bild, men genom att välja den har författarna markerat vad som är normalt och rätt. Eftersom de övrigt i boken inte visar på något annat förslag till familj väljs det således bort och blir marginaliserat. De kärlekshistorier som i övrigt finns med i läromedlen är heteronormativa, oavsett om det är lyckliga eller olyckliga. Dessutom ges det i *Portal*

Tim Andersson

flera exempel på när en tjej blir kär i en kille eller vice versa. Av de analyserade läromedel kan man tydligt se att man andrafierar och marginaliserar HBTQ-personer.

7 Diskussion

I denna del av studien ska jag diskutera resultatet i förhållande till den teoretiska delen i bakgrundskapitlet. I denna del kommer jag också diskutera min metod. För att knyta min studie till verksamhetsområdet jag arbetar i kommer jag också avsluta med en didaktisk reflektion och vad min studie kan ha för relevans inom den pedagogiska forskningen. Jag kommer naturligtvis också avsluta med förslag på fortsatt forskning.

7.1 Resultatdiskussion

I de analyserade läromedlen ser vi att det generellt sett, både explicit och implicit råder sexism. Vi ser det i hur författare presenteras, i vilken ordning de presenteras och hur språket kopplas till genus. Vi kan också tydligt se ett androcentriskt perspektiv.

Lee och Collins (2009:353-370) presenterade i sin undersökning att både representation, presentation och porträttering missgynnar det biologiskt kvinnliga könet. Detta är också en slutsats man kan dra av min undersökning. Forskarna menar också att detta kan leda till en skevhet i hur eleverna får en bild av genus. I skolan är läraren en förebild och de normer och värderingar lärare förmedlar skapar en bild för eleverna om vad som är lämpligt. Frawley (2005:221-227) menar att läromedlen därför också måste vara en förebild för eleverna. Granskningen av läromedel faller idag på läraren vilket medför att det är lärarens normer och syn på samhället som också lätt speglas genom läromedlet. Detta kan medföra att elever som möter lärare som inte tar allvarligt på sexism och förhåller sig kritiskt till det lätt får en skev bild av verkligheten.

I tidigare forskning samt i Lee och Collins (2009:353-370) studie ser vi bevis för att bild och text skapar värderingar kring hur man bör bete sig utifrån sitt genus. Jag upplever att eleverna tar läromedlen för absolut sanning vilket man ser tydliga bevis för när man undervisar i källkritik. Forskarna bekräftar också denna teori. Detta skapar då problem när vi ser hur läromedlen är utformade. Om eleverna alltid får till sig en genusframställning som skapar stereotypa genusmönster där männen är aktiva och kvinnan passiv och styrd av emotionella tankar, som i exemplet från *Portal* med Rödluvan, så är detta vad eleverna tror på. Utifrån Skolverkets läroplan för vuxenutbildningen, men också ämnesplanen för svenska som andraspråk framgår det tydligt att syftet med ämnet är att motverka stereotypiseringen av könsroller (SKOLFS 12:101). Vi vet sedan tidigare forskning att könsroller påverkar elevernas studieresultat, elever som tillhör det biologiskt manliga könet har sämre resultat i skolan i alla ämnen utom idrott och hälsa. Good, Woodzicka och Wingfield (2010:132-147) menar att könsrollerna i läromedlen också speglar sig i elevernas provresultat då eleverna lägger fokus på de ämnen som tillhör deras könsroll. I samklang med detta prioriterar eleverna också bort det som man tror tillhöra den andra könsrollen. I och med detta kan vi direkt se resultat i elevernas skolresultat som i sin tur påverkar vem som till exempel kan läsa vissa utbildningar eller få vissa arbeten i framtiden. Det är lärarens personlighet och val av undervisningsmaterial som är en del i hur könsroller reproduceras på eleverna.

I ett historiskt perspektiv diskuterar Hirdman (2001) kvinnosynen och tar fram en modell kring detta. Hennes teori kallas genuskontrakt och bygger på relationen mellan biologiska män och kvinnor. I läromedlen kan man tydligt urskilja att manligt och kvinnligt presenteras som en dikotomi och är naturligt väsensskilda och därför bör behandlas och kategoriseras olika. Vi har ett tydligt exempel på detta i *Portal* (Bohlin, Brunosson, Greczanik, Johansson 2011:140) där manliga och kvinnliga författare beskrivs. Det vi såg i resultatdelen var att män beskrevs som mästare i sitt yrke medan kvinnorna mer berömdes för fina verk. Vi såg också i *Grundhjul* att författarpresentationerna tenderade att belysa männens långa och fina utbildning medan kvinnorna mer presenterades utifrån vad de åstadkommit som författare. Man vill i båda fallen visa på männens bakgrund och att de är skickliga i sitt yrke medan man i kvinnornas fall vill flytta fokus

från författaren till verken hon skapat. Naturligtvis skulle detta kunna vara ett slumpmässigt iakttagande, men jag tycker mig uppfatta samma fenomen i de läromedel jag analyserat vilket då mer kan ses som en implicit sexism som förekommer strukturerat. I analysverktygen presenteras Valentines, Jacksons och Mayblins (2014:410-414) forskning som visar på vikten av att synliggöra implicit sexism. Att vara tydlig och uppmärksamma implicit sexism anser forskarna precis som jag är ett viktigt ställningstagande för att det inte ska normaliseras. Att tydliggöra och visa på denna utbredda sexism är viktigt för att skapa ett granskande öga hos undervisande lärare när de väljer läromedel och särskilt i den grundläggande vuxenutbildningen och i det nuvarande Sverige med stor lärarbrist.

I resultatet redovisas analysen av marginaliseringen av de som identifierar sig som HBTQ. I detta fallet behöver man inte göra någon större närläsning för att förstå att dessa individer är marginaliserade. Läromedlen är näst intill helt heteronormativa. Det ser lite olika ut i de analyserade läromedlen men ett tydligt mönster är att heterosexuella och cis-personer är klart överrepresenterade. Det är endast i *Svenska Direkt* vi ser en icke heterosexuell person presenteras explicit. Däremot finns också Karin Boye med i *Grundhjul*, men här nämner man inte att hon är homosexuell. Ryan (2016:77-90) diskuterar hur heteronormen påverkar klassrummet och belyser klassrumsaktivitet. I studien redovisar hon hur lärare normaliserar heterosexualitet genom att tillåta kamratuppfostran. I kamratuppfostran används icke heterosexuella läggningar som skällsord vilket skapar ett dåligt värdegrundsbygge och andrafierar icke heterosexuella orienteringar. För att knyta detta till läromedel kopplar vi på Lee och Collins (2009:353-370) forskning som redovisar vikten av läromedlet i identitetsskapandet hos eleven. Som HBTQ-person är det otroligt viktigt att känna tillhörighet och få känna igen sig i något ibland. I dagens internetsamhälle kan man hitta sina igenkänningskällor på annat håll, men i skolans domän är det också viktigt att känna sig bekräftad och inte marginaliserad. Forskarna menar att marginaliseringen av HBTQ-personer gör intrång på deras identitetsbygge vilket kan få allvarliga konsekvenser för individen. I min studie kan vi då tydligt se att marginaliseringen är utbredd i läromedlen som ingått. Detta sänder naturligtvis signaler som det inte krävs några avancerade analyser för att förstå. I *Svenska Direkt* som är den bästa boken ur ett HBTQ-perspektiv så nämns på 430 sidor endast homosexualitet på två ställen. Detta är då heller inte två fulla sidor, utan endast delar av dem. I de två andra böckerna finns det ingenting alls. Detta ger eleverna tydliga signaler om att homosexualitet är marginaliserat och till och med onormalt.

Tolerans är ett relevant begrepp när vi kommer till denna typ av studier. Røthing och Bang Svendsen (2009:253-266) skriver om detta i sin forskning och menar att förekomsten av identifikationsmöjligheter för de som identifierar sig till HBTQ. Det är däremot inte HBTQ personerna som har möjlighet att avgöra om de får existera eller inte utan det är upp till den privilegierade majoriteten att avgöra. Butler (2014:37-57) lyfter fram vikten av att se på människan flexibelt, inte i trånga kategorier där man definierar in människor. Konsekvenserna av läromedel som endast förmedlar en bild blir då att eleverna endast ser en liten del av de människan egentligen är. I läromedlen som är med i studien är HBTQ-identiteterna så pass marginaliserade att de till och med skulle kunna uppfattas som onormala. Vi talar ofta om i samhället att förändringar börjar i skolan, men om inget sker i skolans läromedel, hur arbetar vi då bort diskrimineringen?

Heterosexuella cis-personer är de som utgör norm i läromedlen och tillhör gruppen *vi*. När vi istället kommer till HBTQ-personer så ser vi en tydlig andrafiering av HBTQ-personerna till *de* vid det enda tillfälle de nämns. I Ryans (2016:88-90) forskning som ovan nämns har lärares passivitet kring nedsättande kommentarer och homonegativism gjort att heteronormativitet blir det enda tänkbara alternativet. Vi ser tydligt i min studie att samtliga läromedel väldigt tydligt andrafierar HBTQ-personer. Detta skapar ytterligare en implicit möjlighet att tolka det som att icke heteronormativa personer är felaktiga. Jag ser ständigt i skolan, vilket också Røthing och Bang Svendsen (2009:92-

95) kommenterar i sin forskning att det är heterosexualiteten som tas förgiven. I det fall man har en HBTQ-identitet kommer man inte bara ut en gång, utan varje gång man berättar om sin partner eller någon man är intresserad av. HBTQ-identiteter ses alltså som något som går att förhandla om och ifrågasätta i skolan.

Maktstrukturerna som skapas när den privilegierade gruppen ska acceptera *de andra* diskuteras i Ambjörnssons (2006:13-31) forskning. Hon och Røthing (2009:253-266) menar att skolan bidrar till den strukturen. Läromedlen som ingår i studien bidrar till att skapa dessa maktstrukturer då de konstant marginaliserar och andrafierar HBTQ-personer. Det skiljer sig i lärarens sätt att undervisa när det gäller HBTQ. Om man arbetar som lärare kan man undervisa om eller för *de andra*. Detta är ett ställningstagande man måste göra då läromedlen i svenska som andraspråk inte hjälper till att skapa förutsättningar att undervisa för, utan om. Heteronormativitet i de läromedel jag undersökt i studien är markant vilket gör att till och med tolerans är svårt att uppnå. Herz och Johansson (2015:1009-1020) samt Hirdman (2001:117-121) lyfter flera relevanta frågor som läromedelsförfattarna bör sträva efter att ta med, till exempel bör man sträva efter att ge de kvinnliga genuset och HBTQ-identiteterna utrymme i läromedlen och på detta vis låta det bli ett normalt inslag och inte något som ska väcka uppseende eller diskuteras.

7.2 Fortsatta tankar utifrån diskussionen

För att sammanfatta min diskussion och utifrån den tänka vidare vill jag börja med representationen kring genus. I läromedelstexterna är det generellt så att de uppvisar ett binärt perspektiv, och det samma gäller bilderna i läromedlen. Även om vi idag i Sverige har ett accepterat och vedertaget neutralt pronomen lyser detta med sin frånvaro i läromedlen jag har analyserat i svenska som andraspråk. Vi ser tydligt att de biologiska männen är överrepresenterade i läromedlen och att kvinnor fortfarande har ett behov av mannen. Det kanske mest uppseendeväckande är att HBTQ-personer i stort sett är helt uteslutna. De få gånger det ges utrymme i böckerna är det frågan om några få rader och det skrivs om på ett sätt som får eleverna att tro att de inte finns i klassrummet. Icke heterosexuella orienteringar är definitivt inte något som kan ses som en självklarhet. Det är istället så att heterosexualitet ses som en självklarhet i läromedlen och *de andra* ifrågasätts än idag. Vi måste som lärare och läromedelsförfattare ta ett större ansvar för att inte marginalisera och utesluta icke heterosexuella orienteringar samt kvinnligt genus. De elever som inte identifierar med det binära genussystemet och den bilden läromedlet ger har större risk att diskrimineras och känna sig utanför oavsett var i skolsystemet man befinner sig. I förlängningen kan detta också leda till att skolan blir en domän för negativa attityder, sexism och homonegativism vilket kan skada alla individer.

I skolan och i lärarutbildningar behöver genus och queer lyftas fram för att tydliggöra dessa perspektiv. I pedagogisk forskning, men även i genusforskning har man uppmärksammat denna marginalisering under en längre period. I våra läroplaner ställs det stora krav på att vi ska undvika diskriminering i skolan och utan lämpliga läromedel har vi långt kvar. Genom att marginalisera genus och queerfrågor markerar vi för våra elever att detta inte är en viktig fråga vilket i förlängningen sänder budskapet att det är okej att diskriminera dessa individer. I skolans styrdokument står det tydligt att inga elever ska diskrimineras och att alla elever är lika mycket värda. Nu är det dags att vi börjar efterleva dessa krav.

För att förbättra och utveckla skolan måste vi börja med en omfattande granskning av våra läromedel utifrån ett genus och queerperspektiv. Lee och Collins (2009:353-370) föreslår bland annat att språkbruket kan bli mer genusneutralt. I detta föreslår de också att författare av olika genus kan presenteras i större utsträckning. Lee och Collins menar också att man kan utveckla de olika tematiska angreppen i läromedlen i större utsträckning och se till att det täcker in samhället

vi lever i. I *Svenska Direkt* såg vi att författarna faktiskt valt att nämna att Karin Boye har en annan sexuell orientering än den heterosexuella, däremot gör de inget av det. I läromedlet hade de kunnat belysa vad hennes sexuella orientering har gjort för hennes författarskap.

7.3 Metoddiskussion

Mitt urval av läromedlen till studien byggde jag på mitt intresseområde, grundläggande vuxenutbildning, men också i var jag såg behov av en läromedelsanalys. I mina eftersökningar hittades ingen tidigare studie som fokuserat på svenska som andraspråk och i vuxenutbildningen. Urvalet av vilka läromedel som skulle ingå i studien gjordes genom kriteriebaserad sampling. För att uppnå syftet var detta nödvändigt. Mitt intresse att undersöka de läromedel som i dagsläget används mest frekvent i den geografiskt avgränsade punkt som jag arbetar i. Intressant vore att undersöka den geografiska avgränsningen för att samla in ett bredare underlag.

I studien har jag använt mig av diskursanalys. Denna typ av angreppssätt lämpar sig bra för denna typ av studie. Mitt intresse var att identifiera hur läromedlen framställt sexuell orientering och genus. Det finns mycket teoretiskt underlag för att kunna göra en bra diskursanalys och med hjälp av queerteori skapade jag den teoretiska ramen för studien.

I analysen av studien användes ett antal begrepp. Valet av dessa begrepp fann jag naturligt för att kunna göra en diskursanalys utifrån queerteori på läromedlen som ingick i studien. Strukturen på uppsatsen kunde därmed skapas genom att använda de olika begreppen vilket gav en tydlighet och röd tråd genom hela texten. Genomförandet byggdes på grundad teori vilket är ett väldigt grundligt sätt att ta sig an en uppgift som denna.

Enligt min mening har metodvalet för studien fungerat väl. Jag har nått ett resultat som har mynnat ut i någon form av slutsats. Fokus ligger hela tiden på att besvara de frågeställningar som formulerades i början av studien och dessa hålls i fokus genom arbetets gång.

7.4 Didaktisk reflektion kring resultatet samt fortsatt forskning

Inom lärarprogram och genusstudier har det alltid varit spännande att undersöka olika typer av genusstrukturer i skolan när det kommer till uppsatser. I dessa studier har fokus oftast varit väldigt klassrumsnära och man har antingen undersökt lärares förhållningssätt till genus och eleverna eller kanske taltid i klassrummet. Man har kunnat se resultat som att lärare säger sig vara medveten om klassiska genusstrukturer men ändå formar eleverna in i dem (Andersson 2012). Man kan också se att eleverna har olika talutrymme i klassrummet beroendet på sitt biologiska kön. Däremot har vi inte sett några studier som tidigare har belyst just vuxenutbildningen och dess läromedel med fokus på hur genusstrukturer framställs. Detta är efter min analys ett minst lika stort problem som de vi har fått veta i tidigare forskning. Det råder en stor ojämnavikt i vilka genus som visas samt en väldigt marginalisering om inte, osynliggörning av icke heterosexuella orienteringar. I klassrummet har vi då både explicit sexism eftersom biologiska män ofta får ett större talutrymme, samt den implicita sexismen då biologiska män också ges ett större utrymme i våra läromedel. Detta ger oss direkta konsekvenser då vi i klassrummet redan har biologiska kvinnor som är utsatta på grund av sina kulturella bakgrunder. Med hjälp av läromedlen spär vi på denna föreställning ytterligare. Vi ser också som titeln på uppsatsen anger att människor med en icke heterosexuell orientering nästintill helt marginaliserats vilket inte skapar förutsättningar för den öppenhet som skolan enligt sina styrdokument strävar efter.

När vi kommer till de icke heterosexuella orienteringarna så ser vi fortfarande trots att vi i Sverige stundtals slår oss för bröstet och säger att vi kommit långt i arbetet för jämlikhet att undervisningen kring de fortfarande har ett ”dem” perspektiv. I studien ser vi tydligt att någon annan sexuell läggning än den heterosexuella inte finns, åtminstone inte i vårt klassrum. Trots att det är i ämnet

svenska som andraspråk jag har gjort min undersökning så uteblir helt användningen av pronomen *hen*. Problemet som kan uppstå när läromedlen inte väljer att lyfta fram icke heterosexuella identiteter är att lärare själva måste förhålla sig till denna avsaknad och aktivt på ett icke normaliserande sätt lyfta in detta i undervisningen. Om inte detta sker och eleverna inte ges möjlighet att möta olika genus- och queeridentiteter kan det bidra till en bibehållen homonegativism i samhället.

Läroboken är ett viktigt redskap i den svenska skolan. Många lärare med legitimation använder den och stödjer sin undervisning på läromedel. I vuxenutbildningen idag, och framförallt när vi kommer till svenska som andraspråk finns det många lärare som inte är behöriga. För dessa lärare är läroboken oftast det största hjälpmedlet för att kunna bedriva undervisning överhuvudtaget. Dessa obehöriga lärare är antagligen inte lika väl insatta i skolans styrdokument som en legitimerad och behörig lärare. Om läraren i klassrummet då inte vet och har förmågan att lyfta icke heteronormativa orienteringar samt lyfta det kvinnliga genuset så skapar läromedlen mer problem än vad de tillför. I skolan behöver vi våga ta striden och skapa öppna värderingar. Många av eleverna i vuxenutbildningen kommer från kulturer där diskriminering på grund av genus och icke heteronormativa orienteringar är vanligt. Detta behöver vi ge dem möjlighet att komma ifrån i den svenska skolan.

När det kommer till vidare forskning inom ämnet kan man plocka in en större bild, undersöka fler läromedel och se vad som sker. Det skulle också vara spännande att lyfta in ett elevperspektiv, hur tolkar de resultatet av denna studie, är det något som de har tänkt på? I den grundläggande vuxenutbildningen i svenska som andraspråk ger våra läromedel en sexistisk, marginaliserande och andrafierad bild av genus och icke heteronormativa orienteringar. Detta har tidigare visats i norska och australiensiska studier. Jag menar att en queeranalys av samtliga läromedel i skolan är nödvändigt för att skapa en jämlik bild av det samhälle vi lever i. För att kunna arbeta i samklang med skolans styrdokument är detta en nödvändighet.

8. Käll- och litteraturförteckning

Ambjörnsson, Fanny (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur

Andersson, Tim (2012). *Alla är individer... men ändå bundna till sitt kön: En "cross-culture" studie med kenyanska och svenska lärare om medvetenhet och förhållningssätt till jämställdhet.* Karlstad

Andersson, Tim (2013). *Kille och kär: En queerdidaktisk analys av tre ungdomsromaner.* Karlstad

Asker, Kristina (2016). *Grundhjulet – grundläggande svenska som andraspråk.* Stockholm: Sanoma Utbildning AB

Bittman, Michael; Rutherford, Leonie; Brown, Jude; Unsworth, Lens (2011). *Digital natives? New and old media and children's outcomes.* I Australian of education. Nov 2011

Bohlin, Senait; Brunosson, Cecilia; Greczanik, Lisa; Johansson, Magnus (2011). *Portal – Svenska 7-9, grundbok.* Malmö: Gleerups

Bolander, Eva och Fejes, Andreas (2015). Diskursanalys. s. 90-114. I Fejes, Andreas; Thornberg, Robert (red.). *Handbok i kvalitativ analys.* Stockholm: Liber

Butler, Judith (2004). *Genus o gjort – kropp, begär och möjlig existens.* Svensk upplaga. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag

Bryman, Alan (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder.* Stockholm: Liber

Bryne, Michelle (2001). Sampling for qualitative research. I: AORN Journal. Feb 2001. s. 494-498

Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner – en sorts metodbok.* Lund: Studentlitteratur

De Beauvoir, Simone (2006). *Det andra könet.* Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag

Foucault, Michael (1966). *The Archaeology of Knowledge.* English edition. London: Routledge

Frawley, Timothy (2005). *Gender bias in the classroom: Current controversies and implications for teachers.* I: Childhood Education. Vol. 81

Gibbons, Pauline (2009). *Ljft språket, lyft lärandet.* Stockholm: Hallgren & Fallgren

Good, Jessica J; Woodzicka, Julie A; Wingfield, Lyan C. (2010). *The effects of gender stereotypic and counter-stereotypic textbook image on science preformance.* I: Journal of social Psychology. Vol. 150

Hajer, Maaïke och Meestringa, Theun (2010). *Språkinriktad undervisning.* Stockholm: Hallgren & Fallgren

Herz, Marcus och Johansson, Thomas (2015). *The normativity of the concept of Heteronormativity.* I: Journal of Homosexuality Vol. 62

Hirdman, Yvonne (2001). *Genus – om det stabila föränderliga former.* Malmö: Liber

Tim Andersson

Lee, Jackie F.K. och Collins, Peter (2009). *Australian English-language textbooks: the gender issues*. I: Gender and Education. Jun 2009. Vol. 21

Peña, Cecilia; Eriksson, Lisa; Guvå, Laila (2012). *Svenska Direkt*. Stockholm: Sanoma Utbildning AB

Richards, Christina; Bouman, Walter Pierre; Seal, Leighton; John Baker, Meg; Nieder, Timo O; T'Sjoen, Guy (2016). *Non-binary or genderqueer genders*. I: International Review of Psychiatry. Vol. 28

Rosenberg, Tiina (2002). *Queerfeministiska agenda*. Stockholm: Atlas

Ryan, Caitlin L. (2016) *Kissing brides and loving hot vampires: Children's construction and perpetuation of heteronormativity in elementary school classrooms*. I: Sex education

Røthing, Åse och Bang Svendsen, Stine (2009). *Sex och samlevnad – perspektiv på undervisning*. Lund: Studentlitteratur

Skolverket (2012). *Läroplan för vuxenutbildningen 2012*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2016). *Kursplan för kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå, svenska som andraspråk*. Stockholm: Skolverket

Thornberg, Robert och Forslund Frykedal, Karin (2015). Grundad teori. s. 44-70. I: Fejes, Andreas och Thornberg, Robert (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber

Valentine, Gill; Jacksson, Lucu; Mayblin, Lucy (2014). *Ways of seeing the forgotten prejudice?* I: Gender, place and culture – a journal of feminist geography Vol. 21

Vestlund, Börje; Österberg, Anders; Jämtin, Carin; Redar, Lawen; Hamednaca, Arhe; Öz, Emanuel; Lindberg, Teres (2016). *Ett tredje juridiskt kön*. http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/_H4022811 [2016-01-12]

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Westlund, Barbro (2009). *Att undervisa i läsförståelse – lässtrategier och studieteknik*. Stockholm: Natur och kultur

Winther, Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur